

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Psühholoogia instituut

Darina-Eisal Kononova

Ideaalse mehe ja ideaalse naise tajumine ja soorolli mõju sellele

Uurimistöö

Juhendaja: Toivo Aavik

Läbiv pealkiri: Meeste ja naiste ideaalid

Tartu 2022

Ideaalse mehe ja ideaalse naise tajumine ja soorolli mõju sellele

Kokkuvõte

Meeste ja naiste soorollid on aja jooksul muutunud, seega on muutunud arusaam sellest, millised mehed ja naised peaksid olema. Antud uuringu eesmärgiks oli uurida, kuidas Eesti ühiskonnas tajutakse idealset meest ja ideaalset naist ning vaadelda kas inimese sooroll mõjub mehelikkuse ja naiselikkuse hinnangutele. Valim koosnes 38 mehest ja 121 naisest. Andmeid koguti kasutades BSRI küsimustikku. Selleks, et vaadelda eraldi meeste ja naiste arvamusi ideaalse mehe/naise kohta oli läbi viidud neli uurivat faktoranalüüsi. Soorolli mõju tuvastamiseks olid läbi viidud ANOVA analüüsid. Kõik tekkinud faktorstruktuurid koosnesid kolmest faktorist: “Ekspressiivsus”, “Instrumentaalsus” ja “Ebasoovitavus”. Püstitatud hüpoteesidest ainult üks leidis osalise kinnituse: androgüünsed inimesed kipusid hindama naiselikkust ja mehelikkust kõrgemalt kui eristamata soorolliga inimesed. Tulemuste põhjuste ja BSRI paikapidavuse üle on edaspidi arutatud.

Märksõnad: mehelikkus, naiselikkus, ideaalne mees, ideaalne naine, soorollid, BSRI

Perception of the ideal man and ideal woman and the influence of gender role**Abstract**

The gender roles have changed over time, so the perception of men and women has changed. The aim of this study was to investigate how the ideal man and ideal woman are perceived in Estonian society and to see whether a person's gender role affects the evaluations of masculinity and femininity. The sample consisted of 38 men and 121 women. Data were collected using the BSRI questionnaire. To look at men's and women's opinions separately, four exploratory factor analyzes were conducted. ANOVA were performed to identify the effect of gender roles. All factor structures consisted of three factors: Expressiveness, Instrumentality and Undesirability. Only one of the proposed hypotheses was partially confirmed: androgynous people tended to value femininity and masculinity higher than people with undifferentiated gender role. The implication of the result and validity of the BSRI is discussed.

Keywords: masculinity, femininity, ideal man, ideal woman, gender roles, BSRI

SISSEJUHATUS

Bioloogiliselt on inimesed jagatud üldiselt kaheks: meesteks ja naisteks. Samas kõik bioloogilised mehed ja naised läbivad soosotsialiseerumise protsessi, mille käigus kujunevad kultuurispetsiifilised ettekujutused mehelikkusest ja naiselikkusest (Parker, 2009), mis võivad varieeruda ja omandada mitmesuguseid tähendusi sõltuvalt ajavahemikest ja konkreetsetest inimeste gruppidest. Mõisted “mehelikkus” ja “naiselikkus” kasutatakse erinevates kontekstides ja need võivad olla rakendatud nii naiste kui ka meeste suhtes. Kui varem mehelikkust ja naiselikkust tajuti pigem konstantsete konstruktidena, siis nüüd on teada, et tegelikult need on mitmekesised ja isegi ebapüsivad (Beynon, 2002). Analoogselt kui varem eristati rohkem, milline peaks olema ideaalne mees ja ideaalne naine, siis tänapäeval meeste ja naiste isiksuseprofiil muutub aina sarnasemaks (Orlofsky, 1982). Inimesi, kes jagavad maailma mehelikeks ja naiselikeks kategooriateks, nimetatakse sootüüpi või soorollide järgi käituvateks individideks (Bem, 1981). On olemas arvamus, et inimese sooroll võib mõjutada seda, millisenä ta tajub ideaalset meest ja ideaalset naist (Lindner et al., 1995).

Meeste ja naiste eristamine on inimkultuuridele omane ja seda võib pidada põhiliseks korralduspõhimõtteks (Bem, 1981). Itulua-Abumere (2013) kirjutab, et mehelikkus koosneb sellistest käitumismudelitest, keeltest ja praktikatest, mis eksisteerivad teatud kultuurides ja assotsieeruvad meestega. Analoogselt moodustub ka ettekujutus naiselikkusest. Protsessi, mille käigus kultuurilised dimensioonid muundavad mehi ja naisi naiselikeks ja mehelikeks, avaldades mõju nende ettekujutusele endast, nimetatakse soo tüpiseerimiseks (Bem, 1981). On loodud mitmeid teooriaid selle protsessi seletamiseks ja üks nendest on sooskeemide teooria pakutud Sandra Lipsitz Bem'i poolt.

Bem'i (1981) järgi soo tüpiseerimise fenomen toimub osaliselt tänu sooskemaatilisele töötlemisele ja osaliselt tänu sellele faktile, et ettekujutus endast assimileerub sooskeemiga. Kuna inimeste identiteet ei ole bioloogiliselt fikseeritud, saab igasugune minatunne tekkida ainult saavutades kuuluvustunnet sotsiaalsesse maailma, kus domineerivad mehelikkuse ja naiselikkuse vormid võivad esineda identiteeditunde ja eneseväljendamise vahendina (Itulua-Abumere, 2013). Seega soo tüüpi käituvad individid on sooskemaatilised selles mõttes, et nendel on olemas üldine valmidus kodeerida ja organiseerida informatsiooni, nii maailmast kui ka endast, kultuuris olemasolevate mehelikkuse ja naiselikkuse mõistete raames ja lisaks jagada maailma mehelikeks ja naiselikeks kategooriateks (Bem, 1981). Bem (1982) eristab veel

androgüünse ja eristamata soorolliga inimesi, keda vaadeldakse askemaatilistena soo suhtes ja võimelistena kirjeldama ennast kasutamata mehelikkuse ja naiselikkuse mõisteid.

Sooskemaatiliste protsesside mõõtmiseks ja soo tüüpi käituvate indiviidide tuvastamiseks Bem töötas välja soorollide küsimustiku (BSRI), kus mehelikkus ja naiselikkus asuvad erinevatel dimensioonidel ehk on eraldi toodud mehelike (20 väidet), naiselike (20 väidet) ja lisaks neutraalsete elementide skaala (10 sotsiaalselt soovitatavat ja 10 sotsiaalselt ebasoovitavat väidet). Tänapäeval selle küsimustiku kasutamine võib aga problemaatiliseks osutuda, sest küsimustiku loomise ajast möödus juba 50 aastat. Viimaste aastakümnete poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed sündmused muutsid naiste ja meeste rolle häägusemaks (Orlofsky, 1982). Arvestades seda, et mehelikkus/naiselikkus ei ole fikseeritud konstruktid, aga liiguvad aja ja kultuuriga kaasas, kaasaegne arusaam mehelikkusest ja naiselikkusest on muutunud. Meie lähiminevikus meeste ja naiste rollid olid paremini piiritletud, arvati, et mehed on “loomulikult” tugevamad, konkurentsivõimelised, edukamad ja paremini kohanenud töötamiseks “reaalses maailmas” (Beynon, 2002). Praegu see olukord on suuresti muutunud ning meeste ja naiste rollid, karakteristikud (Diekman & Eagly, 2000) ja lisaks nende väärtused (Beynon, 2002) saavad üha rohkem sarnasemateks. Tänapäeval tegelevad mehed üha rohkem laste kasvatamisega, lähisuhtes oodatakse neilt avatust ja empaatiat; mis puutub naistesse, siis pole nad enam kodused ja laste eest hoolitsevad lillekesed (Aavik, 2006). Toimunud muutused panevad küsimuse alla BSRI kasutuse, mis vaatamata oma populaarsusele, algusest peale on kogunud kriitikat (vt alapealkiri “BSRI kriitika”).

Traditsioonilist mehelikkust tihti peetakse patriarhaalseks ja vägivaldseks (Connell, 2014). Vaatamata sellele, et mõnedes aspektides mehelikkuse tähendus võib kultuuriti varieeruda, osa normidest, mida seostatakse traditsioonilise mehelikkusega, on universaalne ning sisaldab karakteristikuid nagu heteroseksuaalsus, emotsionaalne stoitsism, füüsiline tugevus, sõltumatus, seksuaalne aktiivsus ja domineerimine naise-lastele üle (Aavik, 2006; Soo & Kutsar, 2012). Traditsioonilisele mehelikkusele vastandub niinimetatud “uus mehelikkus”, millega seostatakse rohkem intellektuaalset ja majanduslikku edukust, suhtlemisoskust, emotsionaalset küpsust (Aavik, 2006), avatust, empaatiat, egalitaarsust ning hirmu ja ärevuse lubamist (Soo & Kutsar, 2012).

Samuti muutuvad ka arusaamad naiselikkusest ja selle vormid. Traditsioonilisele naiselikkusele omistatud omadused hõlmavad tavaliselt haavatavust, passiivsust, allaheitlikkust ja kodust elu (Budgeon, 2014). “Uus naiselikkus” või niinimetatud “hübriidne

naiselikkus” on omakorda võimeline integreerida endas tavaliselt maskuliinseteks peetud omadusi ja välja heita liiga ilmselt feminiseeritud omadusi (Budgeon, 2014). Aavik (2006) kirjutab, et tänapäeva eestlaste meelest ei kuulu naiselike omaduste hulka kergesti meelitatav, lapselik, järeleandlik, ei tarvita vandesõnu, kergeusklik, tasane, uje. Samas märkab ta, et oodatakse naiselt üha rohkem vastutuse võtmist, agressiivsust ja liidrina käitumist.

Lindner et al. (1995) pakuvad, et inimesed mittetraditsioonilise soorolliga usuvad, et mehed ja naised on vabad selleks, et omada iseloomujooned, mis ajalooliselt olid sobivad ainult naistele või meestele, samal ajal kui traditsioonilise soorolliga inimesed eelistavad jagada iseloomujooni ja tegevusi meheliikeks ja naiseliikeks. Sellest võib tuleneda erinevus, millised iseloomujooned inimesed peavad olulisteks mehe ja naise jaoks. Nagu tihti juhtub, uuringud selles valdkonnas pakuvad erinevaid tulemusi. Komarovsky & Mayer (1984) on leidnud, et naised nii traditsioonilise kui ka mittetraditsioonilise soorolliga ei erine enda hinnangutes ideaalse mehe ja naise kohta, nimelt naised eelistavad soorolli järgi käituvaid naisi ja androfüünseid mehi. Orlofsky (1982) uurides meeste ja naiste ettekujutusi ideaalsest partnerist leidis, et naised soorollist sõltumata eelistasid androfüünset partnerit, samal ajal kui traditsioonilise soorolliga mehed eelistasid naiselike naisi ja mittetraditsioonilise soorolliga mehed eelistasid androfüünseid naisi. Scher (1984) leidis, et androfüünsed naised kirjeldasid ka androfüüset “ideaali”, kuid androfüünsed mehed kirjeldasid ideaalset meest ja ideaalset naist rohkem soorollide järgi käituvateks. Richardson et al. (1980) uuringu tulemuste järgi traditsioonilised mehed ja naised hindasid naiselike naisi ja meheliike mehi atraktiivsemateks, kuid mittetraditsiooniliste meeste ja naiste seas olulist erinevust ei olnud leitud.

BSRI kriitika

Bem'i Sex Role Inventory (BSRI) oli laialt kasutatud stereotüüpilise meheliikkuse ja naiseliikkuse mõõtmiseks, kuid mitmed autorid on jõudnud järeldusele, et skaalad mõõdavad kitsamat enesetaju seoses sotsiaalselt soovitatavate instrumentaalsete ja ekspressiivsete tunnustega (Colley et al., 2009). Colley et al. (2009) panevad tähele, et muutused soorollides võisid tuua kaasa muutusi arusaamus instrumentaalsuse ja ekspressiivsuse soolistest seostest. Järgmisena toon välja mõningate uuringute tulemusi, mis uurisid BSRI valiidsust ja selle alusel olevaid konstrukte.

Choi et al. (2008) valimi faktoranalüüsi tulemused enesekohaste vastuste ja soovitatuse hinnangutega olid erinevad, mis viitab sellele, et kahel hinnangute komplektil on erinev

alusstruktuur. See tõstatab täiendavaid küsimusi BSRI sobivuse kohta enesetunnetatud soorolli tunnuste mõõdikuna, kui see töötati välja soovitatavushinnangute põhjal. Choi & Fuqua (2003) võtsid kokku 23 faktoranalüütilise uuringu tulemused ning nad viitasid ühele lihtsale naiselikkuse faktorile, kuid kahele või enamale keerulisele mehelikkuse faktorile. Naiste enesehinnangud mehelikkuse skaalal on pidevalt kasvanud ja soolised erinevused mehelikkuse dimensioonis on aja jooksul vähenenud (Twenge, 1997). Wilcox & Francis (1997) uurides ainult naissoost teismelisi lühendatud BSRI versiooniga leidsid, et ainult 3 mehelikku ja 3 naiselikku iseloomujoont BSRI järgi olid erinevalt soovitavad.

Auster & Ohm (2000) kasutasid samu kriteeriume väite mehelikuks/naiselikuks määramiseks kui kasutati BSRI väljatöötamisel ja nende tulemused seavad kahtluse alla BSRI meheliku ja naiseliku dimensioone kehtivuse. Tulemusena nad said, et 20 naiselikust iseloomujoonest 18 määrati endiselt naiselikuks, kuid 20 mehelikust iseloomujoonest ainult 8 määrati mehelikuks. Lisaks Auster & Ohm (2000) leidsid, et 15 kõige olulisemaks meestega hinnatud iseloomujoont sisaldasid 10 mehelikku ja 5 naiselikku omadust. Samas kui 15 kõige olulisemaks naistega hinnatud iseloomujoont koosnesid 7 naiselikust ja 8 mehelikust omadusest ehk mehelikke iseloomujooni oli isegi rohkem kui naiselike.

Ballard-Reisch & Elton (1992) tahtsid kontrollida BSRI valiidsust, paludes osalejad määratleda küsimustiku väiteid mehelikuks, naiselikuks või neutraalseks. Kui 75% valimist ja enam hindasid mingit väidet mehelikuks, siis seda identifitseeriti mehelikuna, ja analoogselt ka naiselike väidetega. Tulemusena nad said, et ainuke väide BSRI mehelikkuse skaalast, mis osutus mehelikuks, oli “maskuliine” ja ainuke naiselik väide BSRI naiselikkuse skaalast oli “feminiine”. Sarnasest asjast kirjutavad Choi et al. (2008): eraldi võetuna väited “maskuliine” ja “feminiine” tagasid peaaegu kogu 40 BSRI väite võime eristada mehi ja naisi soorühmadena. Pedhazur & Tetenbaum (1979) leidsid, et meeste ja naiste vahelised erinevused vähenesid oluliselt, kui kaks tunnused “mehelik” ja “naiselik” eemaldati analüüsist.

TÖÖ EESMÄRK

Kirjandusest selgub, et meeste ja naiste rollid muutusid (ja muutuvad) rohkem sarnasemateks, kogub aina rohkem tõendeid, et on olemas mitu mehelikkuse ja naiselikkuse vormi. On põhjust arvata, et 50 aasta vanune Bem'i soorollide küsimustik (BSRI) ei suuda tänapäeval ühemõtteliselt kategoriseerida inimesi mehelikeks ja naiselikeks. Samas seal toodud

mehelikkuse ja naiselikkuse skaalad selles töös on võetud traditsioonilise meheliku ja naiseliku soorolli määramiseks, kuna nad peegeldavad traditsioonilist arusaama meestest ja naistest, sest olid koostatud, tuginedes vanasti levinutele arusaamadele.

Omajal ajal Bem andis enda katseisikutele pika nimekirja erinevate iseloomujoontega ja esitas küsimuse “Millised nendest on soovitatavad mehe/naisele Ameerika ühiskonnas?” (Bem, 1974), saadud hinnangute põhjal ta koostas BSRI küsimustiku. Mina aga võtsin tema küsimustiku ja esitasin küsimuse:

“Millised nendest väidetest sobivad ideaalse mehe/naise kirjeldamiseks Eesti ühiskonnas?”

Vastused sellele küsimusele ei peegelda mehelikkuse ja naiselikkuse olemuse tähendust, kuid aitavad luua pilti sellest, mis iseloomujooned on olulised tänapäeva Eesti mehe ja naise jaoks. Teisisõnu, eesmärgiks oli uurida, mis faktorid osutuvad olulisteks ideaalse mehe ja ideaalse naise kirjeldamisel tänapäeva Eesti ühiskonnas.

Uurimisküsimus – “Millise faktorstruktuuri moodustavad ideaalse mehe ja naise hinnangud?”

Arvestades seda, et uuringud, mis kontrollisid soorolli mõju ideaalse mehe/naise tajumisele, näitasid natuke erineva tendentsiga tulemusi, ma otsustasin kontrollida selle mõju minu uuringus. Juba olemasolevatele uuringute tulemustele tuginedes, ma tõstatan järgmiseid hüpoteese:

H1: Algse traditsioonilise soorolliga invidiidid tajuvad ideaalseid mehi kõrgema mehelikkuse ja ideaalseid naisi kõrgema naiselikkusega.

H2: Traditsioonilise soorolliga mehed tajuvad ideaalset naist kõrgema naiselikkuse skooriga kui mittetraditsioonilise soorolliga mehed.

H3: Androgüünse soorolliga inimesed hindavad ideaalse mehe ja ideaalse naise mehelikkust/naiselikkust keskmiselt kõrgemalt kui eristamata soorolliga inimesed.

MEETOD

Valim

Antud uuringus osales 161 inimest, nendest kaks inimest märkisid enda soo nagu "muu" ja kuna see grupp oli liiga väike, et seda eraldi analüüsi kaasata, ei kasutanud ma neid antud uuringus. Uuringu valim koosnes seega 159 osalejast, nendest 38 meest ($M = 27,74$, $SD = 9,07$) ja 121 naist ($M = 27,15$, $SD = 9,19$) Uuring koosnes küsimustikust, mille oli võimalik anonüümselt veebis täita (LimeSurvey keskkonnas). Osalejaid leiti kasutades ülikooli liste, erinevaid sotsiaalmeedia ressursse ja uurija isiklikku tutvusringkonda.

Mõõtevahendid

The Bem Sex-Role Inventory (BSRI)

Allpool toodud küsimustiku kirjeldus on võetud Bem (1974; adapteeritud Aavik, 2003) originaaluuringust.

BSRI palub inimesel 7-punktilisel skaalal hinnata, kuivõrd iga 60. iseloomujoonest kirjeldab teda, kus 1 on "Kunagi, või peaaegu mitte kunagi tõene" ja 7 on "Alati või peaaegu alati tõene". Vastuste põhjal iga inimene saab kolm skoori: mehelikkuse skoor, naiselikkuse skoor ja androgüünsuse skoor. Lisaks saab arvutada sotsiaalse soovitatavuse skoori (mida antud uuringus ei kasutata). Mehelikkus võrdub kõigi mehelikkuse skaalasse suhtuvate väidete hinnangute keskmisega. Naiselikkus võrdub kõigi naiselikkuse skaalasse suhtuvate väidete hinnangute keskmisega. Mõlemad skoorid võivad varieeruda 1-st kuni 7-ni. Kui naiselikkuse ja mehelikkuse skoorid on arvutatud, nende alusel, kasutades median-split meetodit, on võimalik jagada inimesed kategooriatesse: androgüüne, naiselik, mehelik, eristamata soorolliga. Median-split meetodi järgi inimesi, kelle naiselikkuse skoor jääb alla mediaani ja samal ajal mehelikkuse skoor on mediaanist kõrgem, peetakse meheliikeks. Kui skoorid on jaotatud vastupidiselt, siis inimest peetakse naiselikuks. Kui mõlemad skoorid on mediaanist kõrgemad, siis tegemist on androgüünse inimesega, ja kui mõlemad skoorid on mediaanist madalamad, siis tegemist on inimesega eristamata soorolliga. Kuna mu valimis naiste ja meeste arv ei olnud tasakaalus, kasutasin Orlofsky (1982) kasutatud meetodi mediaani arvutamiseks: arvutasin mediaani eraldi meeste ja naiste vastuste jaoks ja siis võtsin nende mediaanide keskmise. Naiselikkuse skaalal keskmine mediaan oli 4,78 ja mehelikkuse skaalal keskmine mediaan oli 4,48. Minu valimi puhul saadud soorollide jaotust saab näha Tabelist 1.

Tabel 1

Algse soorolli järgi klassifitseeritud katseisikute arv ja protsent

	Mehed ($n = 38$)		Naised ($n = 121$)	
	n	%	n	%
Androgüünsed	10	26,31	20	16,53
Naiselikud	6	15,79	47	38,84
Mehelikud	11	28,95	26	21,49
Eristamata soorolliga	11	28,95	28	23,14

Protseduur

Hüpoteeside kontrollimiseks oli läbi viidud uuring anonüümse veebiküsimustiku kujul. Enne katse alustamist iga osaleja pidi tutvuma informeeritud nõusolekuga, kus oli kirjeldatud katse sisu ja protseduur. Osalejatel oli õigus iga hetk küsimustiku täitmisest loobuda. Küsimustik koosnes neljast osast: taustaandmed, enesekohase BSRI küsimustiku täitmine, BSRI väidete ümberhindamine, sotsioseksuaalsuse skoori mõõtmine (SOI).

Esiteks uuringu osalejad täitsid lühiküsimustikku, mis puudutas selliseid taustaandmeid nagu sugu, vanus ja seksuaalne orientatsioon. Seejärel täitsid osalejad BSRI küsimustikku ehk vastasid kui suurel määral iga toodud iseloomujoon nende puhul tõseks osutub. Nende andmete alusel oli arvutatud osaleja sooroll. Pärast seda osalejatele esitati need samad BSRI küsimustiku väited ja paluti märkida ära millisel määral toodud iseloomujooned nende arvates sobivad ideaalse mehe ja ideaalse naise kirjeldamiseks Eesti ühiskonnas (vastused 7-punktilisel skaalal, kus 1 - "Üldse ei sobi" ja 7 - "Väga hästi sobib"; mees ja naine asusid erinevatel dimensioonidel). Saadud vastused kasutasin kahel viisil: a) viisin läbi uuriva faktoranalüüsi ja arvutasin iga osaleja jaoks temaga kirjeldatud ideaalse mehe ja ideaalse naise meheliikkuse/naiseliikkuse skoori (BSRI järgi). Algselt oli plaanis vaadelda seoseid sotsioseksuaalsusega, kuid suure töömahu tõttu, oli otsustatud SOI andmete osa vahele jätta.

Andmeanalüüs

Andmeanalüüsi jaoks oli kasutatud programm JASP 0.14.1.0.

Uuriv faktoranalüüs

Selleks, et leida, milliste faktorite abil võib kirjeldada ideaalset meest ja ideaalset naist tänapäeva Eesti ühiskonnas, oli läbi viidud uuriv faktoranalüüs, mis võimaldas uurida tunnustevaheliste seoste struktuuri ja seega tuvastada võtmefaktorid. Faktorite arvu määramiseks kasutasin paralleelanalüüsi, kuna see on üks kõige täpsematest meetoditest faktorite arvu määramiseks (Zwick & Velicer, 1986). Faktormudeli tõlgendamiseks kasutasin ortogonaalset varimax pööramist, sest see maksimeerib faktorite vahelist variatiivsust. Faktorite eraldamise meetodiks oli valitud maximum likelihood, sest see meetod võimaldab hinnata, millised andmed antud statistilise mudeli korral on kõige tõenäolisemad. Faktorlaandungi olulisust määravaks alumiseks piiriks oli võetud 0.35, kui mõni väide osutus oluliseks kahes faktoris, siis määrasin väite selle faktori alla, kus laadung oli kõige suurem.

Kokku oli läbi viidud 4 faktoranalüüsi, kuna vaatlesin eraldi arvamusi ideaalsest mehest ja ideaalsest naisest ja vaatasin mis faktorstruktuurid tulid välja meeste ja naiste vastusi eraldi võttes. Teisisõnu, sain järgmised faktorstruktuurid: ideaalne naine meeste arvates, ideaalne mees meeste arvates, ideaalne naine naiste arvates ja ideaalne mees naiste arvates.

Antud uuringu raames mul õnnestus koguda ainult 38 meeste vastust, mis kahjuks ei olnud piisav selleks, et läbi viia faktoranalüüs kasutades kõik 60 küsimustiku väidet. Sellele vaatamata, mul oli huvitav vaadata meeste ja naiste vastuseid eraldi. Maksimaalne väidete arv, et läbi viia faktoranalüüs meeste vastustega oli 37 väidet, mis tähendab, et mul oli vaja välja jätta 23 väidet. Kuna originaalne BSRI koosneb kolmest skaalast - mehelikkus, naiselikkus ja neutraalsed väited - ma otsustasin vahele jätta neutraalne skaala ja veel kolm väidet, mis tundusid kõige neutraalsematena (heasüdamlik, rõõmsameelne, kaastundlik). Saadud faktorstruktuur koosnes kolmest faktorist ja selleks, et muuta seda struktuuri objektiivsemaks, ma valisin iga faktori jaoks kolm kõige rohkem seotud väidet ja arvutasin iga osaleja jaoks skoori nendes väidetes (3 erinevat skoori). Korrelatsioonanalüüsi abil ma kontrollisin, milliste välja jäetud väidetega need skoorid kõige rohkem korreleerusid, ja paralleelselt vaatasin, kuidas iga skoor korreleerus nende väidetega, mis moodustasid skoorile vastavat faktorit. Kui mõni välja jäetud väide korreleerus skooriga rohkem kui seda faktorit moodustav väide, ma asendasin algset väidet rohkem korreleeruvaga, aga asendasin ainult sellisel juhul, kui välja

jäetud väite korrelatsioon oli $\geq 0,5$ ja algse väite korrelatsioon oli $< 0,5$. Antud protseduur võimaldas korrigeerida faktorstruktuuri, suurendada mõnevõrra iga faktori seletusprotsenti ja teha struktuuri objektiivsemaks, kuna analüüsi oli kaasatud kõik väited. Kuigi naiste vastuste arv võimaldas kasutada kõik 60 väidet ma otsustasin ka nende puhul vähendada väidete hulka, kasutades sama sobitamise meetodit nagu ma kasutasin meeste vastustega, ja tegin seda kahel põhjusel: see võimaldas teha struktuurid omavahel rohkem võrreldavateks ja võimaldas kontrollida kui hästi töötab antud sobitamise meetod.

ANOVA

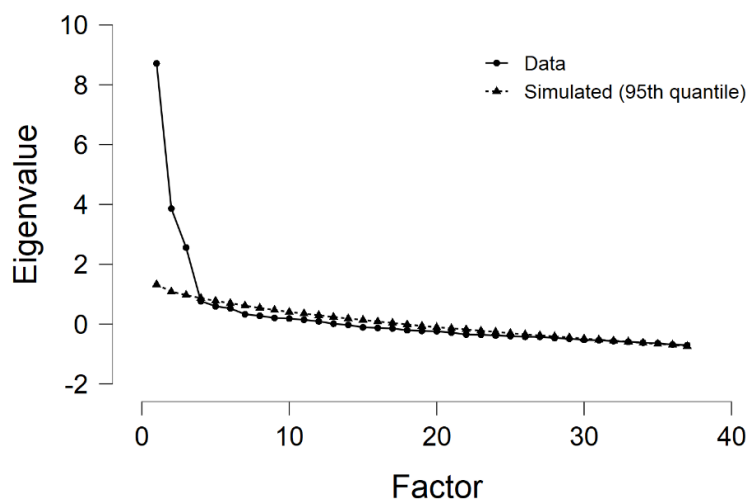
Selleks, et kontrollida, kas inimese sooroll mõjub tema ettekujutusele ideaalsest mehest/naisest ma viisin läbi neli dispersioonanalüüsi (ANOVA) ning täpsemate erinevuste tuvastamiseks tegin post-hoc testi. Sõltuvateks muutujateks olid pideval skaalal mõõdetud ideaalse mehe mehelikkuse skoor, ideaalse mehe naiselikkuse skoor, ideaalse naise mehelikkuse skoor ja ideaalse naise naiselikkuse skoor. Kõik mehelikkuse ja naiselikkuse skoorid olid arvatud BSRI skaalade järgi. Sõltumatud muutujad olid igas analüüsis samad: nominaalskaalal mõõdetud sugu (mees või naine) ja järjestusskaalal mõõdetud katseisiku sooroll (androgüüne, feminiinne, maskuliinne, eristamata sooroll). Teisisõnu, ANOVA lubas vaadelda, kuivõrd keskmised hinnangud ideaalse mehe ja ideaalse naise mehelikkusele/naiselikkusele erinevad soo ja soorolli lõikes. Kõik sõltuvad muutujad peale ühe, ideaalse naise mehelikkuse skoor, olid normaaljaotuslikud ehk nende järsakusaste ja asümmeetriakordaja jäid vahemikku $[-1;1]$. Normaaljaotuslikest muutujatest Levene's testi järgi üks muutuja, ideaalse mehe naiselikkuse skoor, ei olnud homogeenne ($p = 0,018$). Sellest lähtuvalt kasutasin parameetrilise ANOVA testi ideaalse mehe mehelikkuse skoori ja ideaalse naise naiselikkuse skoori muutujate puhul ning mitteparameetrilise Kruskal-Wallise testi ideaalse mehe naiselikkuse skoori ja ideaalse naise mehelikkuse skoori muutujate puhul.

TULEMUSED

Faktoranalüüs - ideaalne naine meeste arvates

Kõik 37 väidet omasid faktorlaadungit absoluutväärtusega kõrgem kui 0,35. Ortogonaalne rotatsioon eraldas 3 faktorit, mis ei korreleerunud omavahel: $r = 0,005$ (F1 ja F2), $r = -0,016$ (F1 ja F3), $r = -0,022$ (F2 ja F3). Kokku kolm saadud faktorit seletasid 54,7% variatiivsusest. Tabelis 2 on esitatud sobitamise meetodiga korrigeeritud faktorstruktuur koos keskmiste ja

standardhälvetega saadud ainult meeste vastuste puhul ideaalse naise kohta. Joonis 1 demonstreerib tekkinud faktorite omaväärtusi.

Joonis 1. Meeste hinnangute järgi ideaalset naist kirjeldavate faktorite omaväärtused (eigenvalues).

Paralleelanalüüsi tulemused soovitasid sobivaimaks lahendiks kolm faktorit. Esimese faktori moodustasid 16 väidet, millest BSRI järgi oli 12 naiselikku väidet, 2 neutraalset ja 2 mehelikku väidet. Esimest faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,486-0,857, kusjuures keskmine oli 0,660. Teine faktor koosnes 13 väitest: 12 mehelikkuse skaalast ja 1 neutraalsest skaalast. Teist faktorit moodustavate väidete faktorlaadungid varieerusid vahemikus 0,454-0,841, keskmine oli 0,662. Kolmandat faktorit moodustasid 8 väidet, millest oli 5 ebasoovitavat väidet neutraalsest skaalast, 1 naiselikkuse skaalast ja 2 mehelikkuse skaalast. Kolmandat faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,354-0,824, keskmine oli 0,625. Mõnede väidete faktorlaadungite väärtused ületasid olulisuse lävendi (0,35) mitmes faktoris, kuid olid määratud selle faktori alla, kus faktorlaadungi väärtus oli kõige kõrgem.

Tabel 2

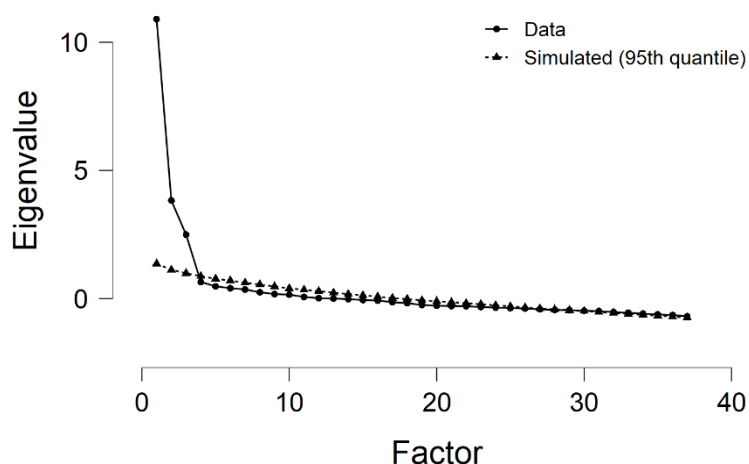
Ideaalse naise kohta meeste hinnandute põhjal varimax rotatsiooniga saadud 3-faktorilise lahenduse faktorlaadungid, kommunaliteetid koos keskmiste ja standardhälvetega

	Faktorlaadungid			Kommunaliteetid	M	SD
	1	2	3			
kaasatundlik	0.857	0.243	0.159	0.181	6.395	0.916
kaastundlik	0.846	0.260	0.018	0.216	6.237	1.025
puhtsüdamlik/siiras	0.842	0.139	0.006	0.271	6.263	0.921
valmis lohutama	0.817	0.106	-0.196	0.283	6.237	0.883
arusaaja	0.765	0.082	-0.385	0.259	6.158	1.128
heasüdamlik	0.710	0.056	-0.406	0.328	6.263	0.978
sõbralik	0.705	0.158	-0.209	0.434	6.184	1.087
armastab lapsi	0.627	0.073	0.237	0.545	6.000	1.273
õrn	0.611	-0.204	-0.111	0.573	5.816	1.291
feminiine	0.572	-0.197	-0.227	0.582	6.000	1.273
tundeline	0.563	-0.032	0.071	0.677	6.000	0.959
truu	0.560	-0.031	-0.409	0.519	6.289	1.011
teadvustab endale teiste soove ja vajadusi	0.545	-0.079	-0.089	0.689	6.053	1.038
leebe	0.528	-0.130	0.094	0.695	5.289	1.250
endaga toimetulev	0.518	0.327	-0.270	0.551	5.974	1.284
maskuliine	-0.486	0.409	0.444	0.400	2.711	1.412
valmis oma arusaamade eest välja astuma	0.135	0.841	-0.206	0.232	5.632	1.496
oma seisukohtade eest seisev	0.111	0.784	-0.345	0.255	5.605	1.569
tugev isiksus	0.145	0.777	-0.332	0.265	5.895	1.556
juhi võimed	0.018	0.759	-0.079	0.418	4.605	1.462
käitub erinevates olukordades liidrina	-0.084	0.749	0	0.432	4.579	1.553
võistlev	-0.170	0.726	0.203	0.403	4.579	1.407
individualistik	-0.035	0.638	0.162	0.566	4.421	1.621
enesekindel	0.253	0.604	-0.453	0.366	5.711	1.450
atleetlik	0.102	0.594	-0.269	0.564	5.000	1.470
analüüsiv	0.189	0.585	-0.216	0.575	5.289	1.707
sõltumatu	0.147	0.577	-0.316	0.545	5.053	1.627
tõe tagaajaja	-0.134	0.523	-0.084	0.701	5.132	1.379
domineeriv	-0.440	0.454	0.262	0.531	3.395	1.701
salatsev	-0.182	-0.038	0.824	0.286	3.289	1.972
hõlpsasti petetav	0.096	-0.262	0.814	0.259	2.421	1.553
saamatu	-0.079	-0.325	0.716	0.375	2.395	1.424
armukade	0.017	-0.205	0.642	0.546	3.474	1.955
kiiresti kohanev	0.346	0.473	-0.623	0.268	5.316	1.710
mitteosavõtlik	0.057	-0.337	0.560	0.569	2.763	1.601
agressiivne	-0.245	0.286	0.463	0.644	2.289	1.431
väitlev	-0.069	0.342	0.354	0.753	4.842	1.534

Märkus. Rasvaseks on märgitud faktorlaadungid, mis ületasid 0,35 olulisuse lävendi.

Faktoranalüüs - ideaalne naine naiste arvates

Kõikide väidete faktorlaadungite absoluutväärtused olid kõrgemad kui 0,37. Ortogonaalne rotatsioon eraldas 3 faktorit, mis ei korreleerunud omavahel: $r = 0,027$ (F1 ja F2), $r = -0,048$ (F1 ja F3), $r = -0,006$ (F2 ja F3). Kokku kolm faktorit seletasid 48,2% variatiivsusest. Tabelis 3 on esitatud sobitamise meetodiga korrigeeritud faktorstruktuur koos keskmiste ja standardhälvetega saadud ainult naiste vastuste puhul ideaalse naise kohta. Joonis 2 demonstreerib tekkinud faktorite omaväärtusi.

Joonis 2. Naiste hinnangute järgi ideaalset naist kirjeldavate faktorite omaväärtused (eigenvalues).

Paralleelanalüüsi tulemused soovitasid sobivaimaks lahendiks kolm faktorit. Esimene faktor koosnes 13-st väitest: 7 naiselikkuse skaalast, 5 neutraalsest skaalast ja 1 mehelikkuse skaalast. Esimest faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,522-0,825, kusjuures keskmine oli 0,675. Teine faktor koosnes 15 väitest: 13 mehelikust väitest ja 2 neutraalsest väitest. Teist faktorit moodustavate väidete faktorlaadungid varieerusid vahemikus 0,378-0,735, keskmine oli 0,520. Kolmas faktor koosnes 9 väitest: 6 neutraalset, 2 naiselikku ja 1 mehelik. Kolmandat faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,528-0,774, keskmine oli 0,681. Mõnede väidete faktorlaadungite väärtused ületasid olulisuse lävendi (0,35) mitmes faktoris, kuid olid määratud selle faktori alla, kus faktorlaadungi väärtus oli kõige kõrgem.

Tabel 3

Ideaalse naise kohta naiste hinnandute põhjal varimax rotatsiooniga saadud 3-faktorilise lahenduse faktorlaadungid, kommunaliteetid koos keskmiste ja standardhälvetega

	Faktorlaadungid			Kommunaliteetid	M	SD
	1	2	3			
puhtsüdamlik / siiras	0.825	-0.151	0.114	0.283	6.240	1.000
heasüdamlik	0.787	-0.293	0.098	0.285	6.405	0.852
truu	0.769	-0.250	0.088	0.338	6.380	1.010
valmis lohutama	0.752	-0.127	-0.033	0.417	6.380	0.878
kaastundlik	0.73	0.018	-0.029	0.465	6.322	0.906
kaasatundlik	0.687	-0.076	-0.040	0.521	6.190	1.003
tema peale võib loota	0.685	-0.244	0.284	0.391	6.455	0.940
abistav	0.671	-0.069	0.109	0.534	6.388	0.820
sõbralik	0.646	-0.341	0.123	0.451	6.405	0.812
arusaaja	0.596	-0.111	0.175	0.601	6.331	1.052
õnnelik	0.588	-0.391	0.335	0.390	6.182	1.133
teadvustab endale teiste soove ja vajadusi	0.523	-0.307	0.070	0.627	6.182	1.072
enesekindel	0.522	-0.381	0.375	0.442	6.025	1.045
juhi võimed	0.037	0.735	0.040	0.457	5.207	1.251
käitub erinevates olukordades liidrina	0.057	0.637	0.011	0.591	4.397	1.393
tugev isiksus	0.149	0.634	-0.105	0.565	5.512	1.336
valmis oma arusaamade eest välja astuma	0.187	0.620	-0.164	0.553	5.512	1.373
analüüsiv	0.261	0.603	-0.036	0.567	5.661	1.151
oma seisukohtade eest seisev	0.274	0.588	-0.321	0.476	5.702	1.269
väitlev	-0.160	0.529	0.125	0.679	4.388	1.362
sõltumatu	0.122	0.502	-0.335	0.622	5.289	1.344
domineeriv	-0.109	0.478	0.393	0.606	3.835	1.387
otsuste tegemine on tema jaoks kerge	0.446	0.466	-0.295	0.496	5.281	1.246
tõe tagaajaja	0.108	0.426	0.094	0.798	4.727	1.348
võistlev	-0.018	0.413	0.260	0.761	4.025	1.338
riskimisaldis	-0.025	0.407	-0.073	0.828	4.074	1.212
kiiresti kohanev	0.339	0.383	-0.159	0.713	5.736	1.153
endaga toimetulev	0.304	0.378	-0.365	0.631	6.215	1.097
hõlpsasti petetav	-0.269	-0.251	0.774	0.265	2.537	1.618
upsakas	-0.170	0.010	0.772	0.375	2.843	1.765
salatsev	-0.184	-0.003	0.762	0.386	2.835	1.645
armukade	-0.252	0.03	0.737	0.392	3.256	1.805
saamatu	-0.256	-0.159	0.731	0.374	2.289	1.446
agressiivne	-0.441	0.200	0.681	0.301	2.099	1.332
ülev	-0.134	0.131	0.573	0.636	3.083	1.626
tujukas	-0.197	-0.019	0.570	0.636	3.653	1.716
kergesti meelitatav	0.062	-0.124	0.528	0.702	4.041	1.744

Märkus. Rasvaseks on märgitud faktorlaadungid, mis ületasid 0,35 olulisuse lävendi.

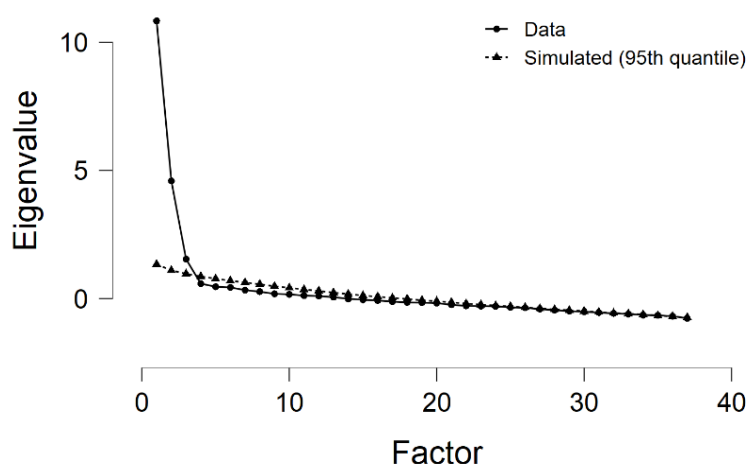
Kui võrrelda omavahel ideaalset naist kirjeldavad faktorstruktuurid (Tabel 2 ja Tabel 3) võib tähele panna, et kuigi meeste ja naiste faktorid ei olnud identsed, enamuse väiteid kipus olema sarnased ja seega ka faktorite tähendus näib olema sama. Nii meeste kui naiste vastuste puhul saadud struktuuri esimese faktori nimeks paneks “Ekspressiivsus”. Võrreldes teiste faktoritega, antud faktor kõige rohkem sarnanes BSRI naiselikkuse skaalaga, kuid sisaldas endas ka muid väiteid. Vaadates esimest faktorit, meeste vastuste puhul see sisaldas palju rohkem väiteid BSRI naiselikkuse skaalast kui naiste vastuste puhul saadud faktor. Lisaks naiste vastuste puhul sellised väited nagu “naiselik” ja “mehelik” osutusid vähem olulisteks ja seega ei sattunud nad üldse lühendatud struktuurisse. Meeste vastustega oli aga vastupidi, väited “naiselik” ja “mehelik” seostusid esimese faktoriga, kusjuures väide “mehelik” oli seotud negatiivselt, justkui viidates sellele, et mehed tajusid neid väiteid pigem bipolaarsetena. Naiste esimene faktor sisaldas rohkem neutraalseid väiteid kui meeste oma. Lisaks meeste arvates ideaalse naise soovitavaks iseloomujooneks oli “endaga toimetulev” ja naiste arvates “enesekindel”, Bem’i järgi need iseloomujooned asusid meheliikkuse skaalal, millest enamuse väiteid moodustas minu faktrostruktuuris just teise faktori.

Teine faktor väga sarnaneb BSRI meheliikkuse skaalaga. Vaatamata sellele, et seda faktorit peetakse traditsiooniliselt meheliikuks, see osutus oluliseks naise kirjeldamisel. See faktor võib peegeldada “uut naiselikkust”, millele on omased ka traditsiooniliselt meestele omistatud omadused. Selle faktori nimeks ma panin pigem “Instrumentaalsus”. Erinevalt esimesest ja teisest faktorist, kolmandat faktorit moodustavad väited olid pigem sotsiaalselt ebasoovitavad, sellele viitas nii väidete sisu kui ka madalad keskmised hinnangud nendes väidetes. Selle faktori nimeks võiks olla “Ebasoovitavus”. Nii mehed kui naised pidasid agressiivsust (traditsioonilisele meheliikkusele omistatud iseloomujoon) ja hõlpsasti petetavust (traditsioonilisele naiselikkusele omistatud iseloomujoon) ebasoovitavaks. Lisaks naised pidasid ideaalsele naisele ebasoovitavaks kergesti meelitatavust, kuigi see samamoodi oli traditsiooniliselt peetud naiseliikuks jooneks. Ülejäänud väited siin faktoris osaliselt erinesid naiste ja meeste vastuste puhul, kuid ka BSRI-s kõik need väited olid pigem ebasoovitavad iseloomujooned.

Kokkuvõtteks faktorid, mis osutusid olulisteks ideaalse naise kirjeldamisel, olid väga sarnased vaadates meeste ja naiste vastuseid eraldi, kuid võib panna tähele, et meeste puhul faktorstruktuur sisaldas rohkem BSRI’i järgi traditsioonilisele naiselikkusele viitavaid iseloomujooni.

Faktoranalüüs - ideaalne mees meeste arvates

Kõikide väidete faktorlaadungite absoluutväärtused olid kõrgemad kui 0,39. Ortogonaalne rotatsioon eraldas 3 faktorit, mis ei korreleerunud omavahel: $r = 0,005$ (F1 ja F2), $r = -0,005$ (F1 ja F3), $r = -0,028$ (F2 ja F3). Kokku kolm faktorit seletasid 55,3% variatiivsusest. Tabelis 4 on esitatud sobitamise meetodiga korrigeeritud faktorstruktuur koos keskmiste ja standardhälvetega saadud ainult meeste vastuste puhul ideaalse mehe kohta. Joonis 3 demonstreerib tekkinud faktorite omaväärtusi.

Joonis 3. Meeste hinnangute järgi ideaalset meest kirjeldavate faktorite omaväärtused (eigenvalues).

Paralleelanalüüsi tulemused soovitasid sobivaimaks lahendiks kolm faktorit. Esimene faktor koosnes 17 väitest: 14 BSRI järgi naiselikku väidet ja 3 neutraalset. Esimest faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,390-0,970, kusjuures keskmine oli 0,748. Teise faktori moodustas 15 väidet: 14 väidet mehelikkuse skaalast ja üks neutraalne. Teist faktorit moodustavate väidete faktorlaadungid varieerusid vahemikus 0,392-0,834, keskmine oli 0,591. Kolmas faktor koosnes 3 neutraalsest ja 2 naiselikust väitest. Kolmandat faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,489-0,666, keskmine oli 0,600. Mõnede väidete faktorlaadungite väärtused ületasid olulisuse lävendi (0,35) mitmes faktoris, kuid olid määratud selle faktori alla, kus faktorlaadungi väärtus oli kõige kõrgem.

Tabel 4

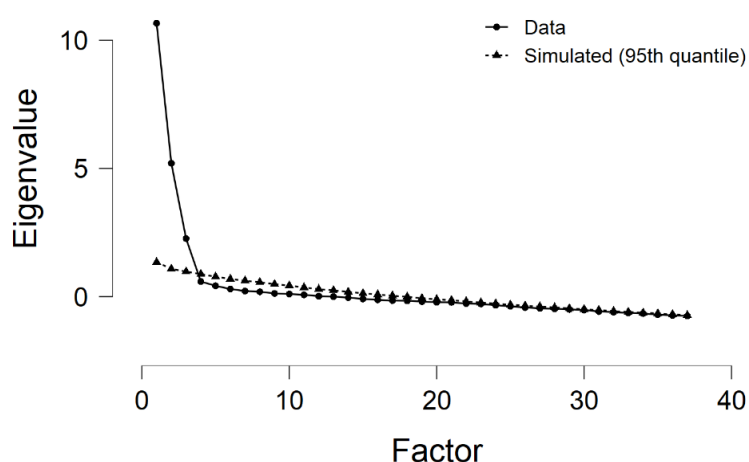
Ideaalse mehe kohta meeste hinnandute põhjal varimax rotatsiooniga saadud 3-faktorilise lahenduse faktorlaadungid, kommunaliteetid koos keskmiste ja standardhälvetega

	Faktorlaadungid			Kommunaliteetid	M	SD
	1	2	3			
kaasatundlik	0.970	-0.003	0.016	0.059	5.395	1.669
kaastundlik	0.961	0.021	-0.020	0.076	5.289	1.829
valmis lohutama	0.932	0.082	-0.053	0.123	5.132	1.920
puhtsüdamlik / siiras	0.900	0.041	0.008	0.187	5.526	1.589
teadvustab endale teiste soove ja vajadusi	0.896	-0.014	-0.097	0.187	5.316	1.787
heasüdamlik	0.875	0.118	-0.140	0.201	5.711	1.487
sõbralik	0.873	0.079	-0.034	0.231	5.816	1.449
tundeline	0.850	0.083	0.093	0.262	4.421	1.912
abistav	0.794	0.080	-0.116	0.350	5.947	1.524
õrn	0.757	0.019	0.104	0.415	3.658	1.921
leebe	0.699	0.212	0.268	0.395	4.184	1.674
truu	0.676	0.044	-0.339	0.426	5.947	1.488
arusaaja	0.596	0.420	-0.226	0.418	5.816	1.411
armastab lapsi	0.529	0.407	-0.261	0.486	5.474	1.268
ei vannu	0.524	0.383	-0.305	0.485	4.605	1.939
tasane	0.493	-0.088	0.413	0.579	3.868	1.580
feminiine	0.390	-0.360	0.271	0.645	2.684	1.378
käitub erinevates olukordades liidrina	-0.050	0.834	-0.077	0.295	5.684	1.188
tugev isiksus	0.152	0.803	-0.136	0.313	6.237	1.101
valmis oma arusaamade eest välja astuma	-0.001	0.779	0.144	0.372	6.079	1.282
juhi võimed	0.278	0.736	-0.129	0.365	5.842	1.128
oma seisukohtade eest seisev	0.178	0.703	-0.082	0.468	6.184	0.955
võistlev	-0.187	0.629	0.092	0.561	5.553	1.288
maskuliine	-0.181	0.587	-0.042	0.621	5.947	1.272
enesekindel	0.265	0.579	0.020	0.594	6.474	0.687
atleetlik	0.188	0.544	-0.184	0.635	5.658	1.361
sõltumatu	0.026	0.492	-0.205	0.715	6.342	0.938
otsuste tegemine on tema jaoks kerge	0.085	0.471	-0.042	0.769	5.974	0.885
tema peale võib loota	0.349	0.455	-0.294	0.584	6.395	0.916
väitlev	0.103	0.453	0.025	0.783	5.105	1.410
individualistlik	-0.237	0.411	0.330	0.666	5.184	1.353
riskimisaldis	-0.158	0.392	0.290	0.737	5.158	1.326
armukade	-0.103	-0.003	0.666	0.546	3.158	1.748
mitteosavõtlik	-0.209	-0.036	0.649	0.534	2.763	1.700
lapselik	0.214	-0.076	0.664	0.507	3.526	2.089
kiiresti kohanev	0.377	0.505	-0.534	0.317	4.132	1.095
kergesti meelitatav	0.342	-0.148	0.489	0.622	3.211	1.727

Märkus. Rasvaseks on märgitud faktorlaadungid, mis ületasid 0,35 olulisuse lävendi.

Faktoranalüüs - ideaalne mees naiste arvates

Kõik 37 väidet omasid faktorlaadungit absoluutväärtusega kõrgem kui 0,37. Ortogonaalne rotatsioon eraldas 3 faktorit, mis ei korreleerunud omavahel: $r = -0,007$ (F1 ja F2), $r = -0,056$ (F1 ja F3), $r = -0,014$ (F2 ja F3). Kokku kolm saadud faktorit seletasid 50,8% variatiivsusest. Tabelis 5 on esitatud sobitamise meetodiga korrigeeritud faktorstruktuur koos keskmiste ja standardhälvetega saadud ainult naiste vastuste puhul ideaalse mehe kohta. Joonis 4 demonstreerib tekkinud faktorite omaväärtusi.

Joonis 4. Naiste hinnangute järgi ideaalset meest kirjeldavate faktorite omaväärtused (eigenvalues).

Paralleelanalüüsi tulemused soovitasid sobivaimaks lahendiks kolm faktorit. Esimest faktorit moodustas 13 väidet: 11 väidet BSRI naiselikkuse skaalast, 1 neutraalsest skaalast ja 1 mehelikkuse skaalast. Esimest faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,539-0,828, kusjuures keskmine oli 0,611. Teine faktor koosnes 15 BSRI mehelikkuse skaala väitest ja 1 neutraalse skaala väitest. Teist faktorit moodustavate väidete faktorlaadungid varieerusid vahemikus 0,374-0,717, keskmine oli 0,541. Kolmaste faktorisse koondus 6 neutraalset ja 2 naiselikku väidet. Kolmandat faktorit moodustavate väidete faktorlaadungite absoluutväärtused varieerusid vahemikus 0,545-0,782, keskmine oli 0,679. Mõnede väidete faktorlaadungite väärtused ületasid olulisuse lävendi (0,35) mitmes faktoris, kuid olid määratud selle faktori alla, kus faktorlaadungi väärtus oli kõige kõrgem.

Tabel 5

Ideaalse mehe kohta naiste hinnandute põhjal varimax rotatsiooniga saadud 3-faktorilise lahenduse faktorlaadungid, kommunaliteetid koos keskmiste ja standardhälvetega

	Faktorlaadungid			Kommunaliteetid	M	SD
	1	2	3			
kaastundlik	0.828	-0.241	0.001	0.257	5.322	1.392
valmis lohutama	0.823	-0.292	-0.081	0.230	5.306	1.622
kaasatundlik	0.812	-0.245	-0.032	0.280	5.347	1.364
heasüdamlik	0.791	-0.376	0.099	0.223	5.942	1.240
arusaaja	0.746	-0.311	0.105	0.335	5.694	1.499
tundeline	0.704	0.116	-0.141	0.470	4.488	1.571
taktitundeline	0.701	-0.339	0.077	0.387	5.430	1.527
teadvustab endale teiste soove ja vajadusi	0.688	-0.402	0.095	0.356	5.479	1.669
armastab lapsi	0.651	-0.204	0.096	0.525	5.521	1.373
truu	0.646	-0.463	0.206	0.326	5.992	1.514
leebe	0.592	0.103	-0.197	0.600	4.182	1.489
agressiivne	-0.579	0.562	0.228	0.296	5.083	1.977
õrn	0.539	0.113	-0.386	0.548	3.950	1.647
käitub erinevates olukordades liidrina	-0.027	0.717	0.044	0.483	5.413	1.358
domineeriv	-0.208	0.705	0.227	0.408	5.116	1.582
juhi võimed	0.033	0.662	-0.128	0.544	5.967	1.080
valmis oma arusaamade eest välja astuma	0.081	0.622	-0.182	0.573	6.025	1.099
oma seisukohtade eest seisev	0.203	0.602	-0.313	0.498	6.190	0.943
otsuste tegemine on tema jaoks kerge	0.142	0.579	-0.324	0.539	5.959	1.143
võistlev	-0.263	0.539	0.287	0.558	5.000	1.414
tugev isiksus	0.064	0.534	-0.176	0.680	6.000	1.125
maskuliine	-0.077	0.509	0.038	0.733	5.959	1.128
enesekindel	0.302	0.506	-0.432	0.466	6.231	1.078
analüüsiv	0.304	0.482	-0.242	0.616	5.769	1.202
atleetlik	0.130	0.466	-0.131	0.748	5.835	1.254
riskimisaldis	-0.152	0.464	0.101	0.752	5.380	1.299
individualistik	-0.078	0.449	0.253	0.728	5.190	1.410
tõe tagaajaja	-0.041	0.447	0.085	0.791	5.017	1.432
väitlev	-0.170	0.374	0.090	0.823	4.860	1.468
upsakas	-0.110	0.075	0.782	0.371	2.785	1.709
hõlpsasti petetav	-0.348	-0.137	0.772	0.265	2.174	1.436
salatsev	-0.334	0.082	0.727	0.353	2.835	1.680
saamatu	-0.367	-0.084	0.721	0.338	2.099	1.491
uje	0.114	-0.226	0.638	0.529	2.793	1.471
lapselik	-0.098	-0.126	0.622	0.587	3.331	1.795
armukade	-0.352	0.158	0.625	0.461	3.463	1.830
ülev	-0.279	0.333	0.545	0.515	3.388	1.685

Märkus. Rasvaseks on märgitud faktorlaadungid, mis ületasid 0,35 olulisuse lävendi.

Tabelist 4 ja Tabelist 5 on näha, et kui vaadata meeste ja naiste vastuseid eraldi, siis ideaalset meest kirjeldavad faktorid on jällegi väga sarnased. Lisaks sellele mitte ainult naiste ja meeste arvamused sarnanevad selles, milline võiks olla ideaalne mees, vaid ka ideaalset meest kirjeldavad faktorid suuresti sarnanevad ideaalset naiste kirjeldavate faktoritega. Faktorid isegi võiksid kanda samad nimed: esimene - "Ekspressiivsus", teine - "Instrumentaalsus" ja kolmas - "Ebasoovitavus". Kui vaadelda erinevusi meeste ja naiste puhul saadud faktorstruktuurides, siis võib jälle panna tähele, et meeste arvates esimese faktoriga oli seotud väide "feminiine", kuid naiste faktorstruktuuris see ei osutunud piisavalt seotuks mitte mingi faktoriga. Naiste arvates "agressiivne" oli negatiivselt seotud esimese faktoriga, aga meeste faktorstruktuuris antud väide ei olnud üldse esindatud. Esimene faktor on samamoodi kõige "naiselikum" faktor ja ideaalse mehe kontekstis see võiks peegeldada "uut mehelikkust", mis hõlmab traditsiooniliselt naistele omistatud omadusi, näiteiks neid, mis on seotud empaatiaga.

Teises faktoris erinevusi meeste ja naiste arvamuste vahel peaaegu ei olnud ehk nad olid suhteliselt samal meelel, millised instrumentaalsed omadused sobivad ideaalse mehe kirjeldamiseks. Kolmandas faktoris sisaldas 3 BSRI-i järgi naiselikku väidet ehk peeti ebasoovitavaks lapselikkust (meeste ja naiste arvates), kergesti meelitatavust (ainult meeste arvates) ja hõlpsasti petetavust (ainult naiste arvates).

Nii meeste kui naiste vastuste puhul keskmine hinnang Ekspressiivsuse faktoris oli umbes ühe punkti võrra kõrgem ideaalse naise kirjeldamisel, keskmine hinnang Instrumentaalsuse faktoris oli aga mõnevõrra kõrgem ideaalse mehe kirjeldamisel (vt Tabel 6). Samas faktorite keskmiste järgi võib öelda, et mõlemad faktorid olid keskmiselt pigem soovitavad nii ideaalsele mehele kui ka ideaalsele naisele - kõik keskmised olid kõrgemad kui 5 (7-punktilisel skaalal mõõdetuna). Ebasoovitavuse faktori keskmised ei erinenud märkimisväärselt ja selle faktori keskmised väärtused viitavad sellele, et antud faktor oli keskmiselt pigem ebasoovitav.

Tabel 6

Keskmsed hinnangud faktorites saadud ideaalse mehe ja ideaalse naise hindamisel

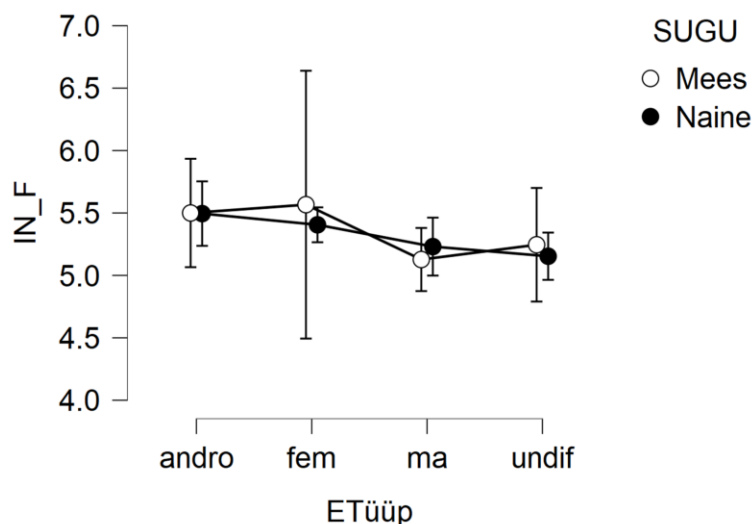
	Naised ideaalsest naisest		Mehed ideaalsest naisest		Naised ideaalsest mehest		Mehed ideaalsest mehest				
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
F1	6.299	0.125	F1	6.028	0.325	F1	5.21	0.634	F1	4.988	0.938
F2	5.037	0.738	F2	4.992	0.683	F2	5.619	0.468	F2	5.854	0.455
F3	2.96	0.628	F3	3.02	0.85	F3	2.858	0.524	F2	3.358	0.51

Märkus. F1 – Ekspressiivsuse faktor, F2 – Instrumentaalsuse faktor, F3 – Ebasoovitavuse faktor.

ANOVA

Hinnangud kirjeldatud ideaalse naise naiselikkusele

Faktoriaalne dispersioonanalüüs (ANOVA) näitas statistiliselt olulist erinevust keskmistes hinnangutes kirjeldatud ideaalse naise naiselikkusele osalejate soorollide lõikes ($F(3,151) = 2,768$; $p = 0,044$, $\eta^2 = 0,052$). Osalejate sugu ($F(1,151) = 0,134$; $p = 0,715$, $\eta^2 = 0,001$) ja interaktsioon soo ja soorollide vahel ($F(3,151) = 0,292$; $p = 0,831$, $\eta^2 = 0,005$) ei avaldanud statistiliselt olulist efekti. Post-hoc (Tukey test) keskmiste võrdlused aga ei näidanud erinevust soorollide gruppide vahel. Antud tulemus võib olla tingitud sellest, et Tukey järelkontroll kasutab konservatiivsemaid kriteeriume. Analüüside mittevastavus viitab sellele, et andmeid tuleb interpreteerida ettevaatlikult. Joonisel 5 võib näha üldist patterni, kuidas jaotusid keskmised hinnangud ideaalse naise naiselikkusele, mis oli arvutatud BSRI naiselikkuse skaala järgi. Androgüünsete inimeste keskmised hinnangud olid mõnevõrra kõrgemad kui eristamata soorolliga inimeste omad, samas mehelike ja naiselike inimeste keskmised hinnangud ei erinenud märkimisväärselt. Järelikult, (H2) ei pidanud paika ehk traditsioonilise soorolliga mehed ei tajunud ideaalset naist kõrgema naiselikkuse skooriga kui mittetraditsioonilise soorolliga mehed.

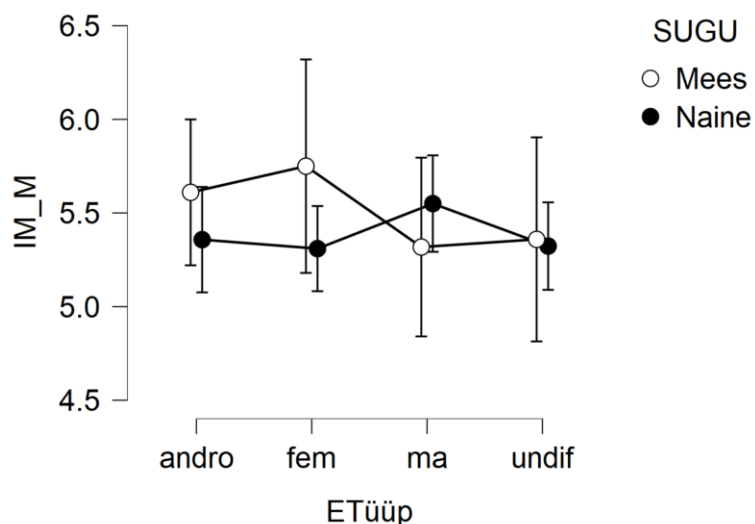
Joonis 5. Keskmiste hinnangte jaotused kirjeldatud ideaalse naise naiselikkusele soo ja soorolli järgi. IN_F – ideaalse naise naiselikkuse skoor; ETüüp – osalejate soorollitüüp; andro – androsüünne sooroll; fem – naiselik sooroll; ma – mehelik sooroll; undif – eristamata sooroll.

Hinnangud kirjeldatud ideaalse naise mehelikkusele

Kruskal Wallise test näitas, et soole vaatamata keskmine hinnang kirjeldatud ideaalse naise mehelikkusele erines oluliselt soorolligruppide vahel $H(3) = 8,446$; $p = 0,038$. Dunn'i post hoc keskmiste võrdlused näitasid, et androgüünsete inimeste hinnang ($M = 4,898$; $SD = 0,522$) ideaalse naise mehelikkusele oli keskmiselt kõrgem kui eristamata soorolliga inimeste oma ($M = 4,358$; $SD = 0,831$).

Hinnangud kirjeldatud ideaalse mehe mehelikkusele

Faktoriaalne dispersioonanalüüs (ANOVA) näitas, et nii sugu ($F(1,151) = 0,895$; $p = 0,346$, $\eta^2 = 0,006$), soorollitüüp ($F(1,151) = 0,381$; $p = 0,766$, $\eta^2 = 0,007$) kui ka nende omavaheline interaktsioon ($F(3,151) = 1,186$; $p = 0,317$, $\eta^2 = 0,023$) ei avaldanud statistiliselt olulist efekti keskmistele hinnangutele ideaalse mehe mehelikkusele. Jooniselt 6 on näha, et keskmised hinnangud kõikides gruppides jaotusid suhteliselt kitsas vahemikus ning suured usalduspiirid ei võimalda teha mingeid järeldusi.

Joonis 6. Keskmiste hinnangte jaotused kirjeldatud ideaalse mehe mehelikkusele soo ja soorolli järgi. IM_M – ideaalse mehe mehelikkuse skoor; ETüüp – osalejate soorollitüüp; andro – androsüünne sooroll; fem – naiselik sooroll; ma – mehelik sooroll; undif – eristamata sooroll.

Hinnangud kirjeldatud ideaalse mehe naiselikkusele

Kruskal Wallise test näitas, jällegi, et keskmised hinnangud kirjeldatud ideaalse mehe naiselikkusele ei erinenud oluliselt soo lõikes ($H(1) = 0,458$; $p = 0,499$), kuid teatud statistiliselt olulist efekti avaldas soorollitüüp ($H(3) = 9,793$; $p = 0,020$). Dunn'i post hoc keskmiste võrdlused näitasid, et androgüünsete inimeste keskmine hinnang ($M = 4,768$; $SD = 0,860$) ideaalse mehe traditsioonilisele naiselikkusele oli keskmiselt kõrgem kui mehelike inimeste ($M = 4,301$; $SD = 0,655$) ja eristamata soorolliga inimeste hinnangud ($M = 4,264$; $SD = 0,838$)

Saadud tulemused viitavad sellele, et püstitatud hüpotees (H1) ei pidanud paika ehk traditsioonilise soorolliga inimesed ei erinenud statistiliselt olulisel määral oma keskmistes hinnangutes mehelikkusele ja naiselikkusele ja seda nii meeste kui naiste suhtes. Ainuke statistiliselt oluline erinevus oli leitud selles, et traditsioonilise meheliku soorolliga inimesed näivad hindama ideaalset meest vähem naiselikuna kui androgüünset inimesed. Andmetest oli näha, et peaaegu kõikidel juhtudel androgüünset inimesed nägid ideaalset meest ja naist rohkem mehelikeks ja naiselikeks kui seda tegid eristamata soorolliga inimesed. Antud tulemus viitab sellele, et (H3) leidis osalise kinnituse. Ideaalse mehe mehelikkus oli ainuke muutuja, kus ei olnud tuvastatud statistiliselt olulist erinevust androsüünse ja eristamata soorolliga inimeste vastustes, keskmiste hinnangute järgi oli näha, et mehelikkusele omistatud väited osutusid kõikidele soorolligruppidele olulisteks peaaegu samal tasemel.

ARUTELU

Ideaalset meest ja ideaalset naist kirjeldavad faktorid

Faktoranalüüsi tulemused näitasid, et Ekspressiivsuse ja Instrumentaalsuse faktorid ei korreleerunud omavahel statistiliselt olulisel määral. Vaatamata asjaolule, et faktorid ei korreleerunud, mõnede küsimustiku väidete faktorlaadungid olid seotud mitme faktoriga, seega ei saa öelda, et nad olid täiesti eraldiseisvad. Väited moodustasid teatud patterni, kuid paljudel juhtudel faktorlaadungite väärtused olid pigem keskmised ja teatud väidete puhul laadusid mitmele faktorile. Antud tulemus viitab sellele, et Bem'i Mehelikkuse ja Naiselikkuse faktorid ei osutunud nii selgesti teineteisest eristuvateks. Huvitav tulemus oli see, et faktorstruktuurid saadud ideaalse mehe ja ideaalse naise hindamisel olid väga sarnased ja seda ka vaadates meeste ja naiste arvamusi eraldi. Teisisõnu mitte ainult naiste ja meeste arvamused sarnanevad selles, milline võiks olla ideaalne mees ja ideaalne naine, vaid ka ideaalset meest kirjeldavad faktorid suuresti sarnanevad ideaalset naiste kirjeldavate faktoritega. Selleks võib olla mitu põhjust. Esimene asi, millele saab mõelda, on valimi eripära. Antud uuringus osales palju rohkem naisi kui mehi ning valim koosnes enamasti tudengitest, seega valim ei ole esinduslik, sest on suhteliselt homogeenne (noored ja haritud inimesed). Teine, on võimalik, et soolised stereotüübid vähenesid BSRI küsimustiku loomise ajast ja inimesed ei jaga tänapäeval maailma selgelt mehelikesse ja naiselikesse kategooriatesse. Näiteks Auster & Ohm (2000) on leidnud, et naiste enesetaju ja stereotüübid nende kohta on muutunud instrumentaalsemateks ja mõned varem naiselikeks peetud omadused on muutunud meeste rohkem soovitatavateks. Twenge (1997) kirjutab, et muutused BSRI ja PAQ (Personal Attributes Questionnaire) vahendites näitavad naiste stereotüüpselt mehelike joonte suurem pooldamine ja meeste jätkus stereotüüpselt naiselike tunnuste mittekinnitamine. Kolmas suhteliselt sarnaseid tulemusi põhjustav asi võib olla BSRI enda paikapidavus.

Rääkides faktorite sisust ja tähendusest, kuna kaks esimest faktorid keskmiste järgi osutusid suhteliselt olulisteks nii meeste kui ka naiste ja mitte kõik üldse sisaldasid endas väiteid "maskuliine" ja "feminiine", siis mulle tundus, et mõistlikum nimedeks neile panna mitte "Naiselikkus" ja "Mehelikkus", aga vastavalt - "Ekspressiivsus" ja "Instrumentaalsus". Auster ja Ohm (2000) kirjutavad sellest niimoodi:

Kõige olulisemad mehelikud jooned näivad esindavat pigem eneseküllast või otsustavat tegurit, mitte domineerivat või enesekehtestavat tegurit, ja kõige olulisemad naiselikud

tunnused näivad meenutavat pigem tundlikkuse või kaastunde tegurit kui sõltuvuse või alluvuse tegurit. Ja kuna mees- ja naissoost vastajate jaoks kõige olulisemad tunnused hõlmasid nii mehelikke kui ka naiselikke jooni, toetab see mõnede uurijate muret, et me ei peaks mõistma valesti instrumentaalseid ja ekspressiivseid mõõtmeid või tegureid mehelikkuse ja naiselikkusega iseenesest. (p. 525)

Mõned uurijad pooldavad multidimensionaalsuse lähenemist mehelikkusele (Bernard, 1981; Choi et al., 2008; Levant et al., 2015; Menéndez-Aller et al., 2022; Owen, 2010). Nt Choi et al. (2008), kontrollides BSRI dimensioone, said ühe naiselikkust peegeldava dimensiooni ja kaks mehelikkust peegeldavat dimensiooni: personaalne ja sotsiaalne mehelikkus. Kooskõlas antud tulemusega, Menéndez-Aller et al. (2022) ERGO küsumustikus joonistus välja kolm faktorit, millest üks peegeldas traditsioonilist naiselikkust (Sotsio-emotsionaalsuse faktor) ja kaks traditsioonilist mehelikkust (Võrdluse ja Agressiivsuse faktorid). Minu uuringus BSRI mehelikkuse skaala väited koondusid ühte faktorisse, mis oli nimetatud Instrumentaalsuse faktoriks. Antud tulemus võis olla tingitud sellest, et faktorid tekitati kasutades vastuseid abstraktse ideaalse mehe/naise kohta. Choi et al. (2008) kirjutavad, et faktorid saadud enesekohaste vastustega võivad erineda faktoritest saadud kasutades vastuseid sotsiaalselt soovitava mehe/naise kohta, abstraktset inimest ette kujutades inimesed võivad rohkem stereotüüpidest lähtuda. Mõeldes abstraktselt ideaalsest mehest, mehelikkust peegeldavad väited võisid tunduda rohkem seotuna ja seega ei tekkinud mitu eraldiseisvat faktorid, kuid on täiesti võimalik, et Instrumentaalsuse faktori sees võib olla mitu teineteisega seotud dimensiooni. Antud uuringu protseduuril oli üks eriräpa - osalejad hindasid iseloomujoonte sobivust meestele ja naistele eraldi skaaladel, kuid tegid seda samal ajal (samal leheküljel), see võis samamoodi panna neid mõtlema stereotüüpsemalt ja vaadelda meest ja naist vastanditena. Vaatamata protseduuri eripärale ja kalduvusele mõelda ideaalsist stereotüüpsemalt, Ekspressiivsuse ja Instrumentaalsuse faktorid osutusid nii meeste kui naiste arvates suhteliselt tähtsateks nii ideaalse mehe kui ka ideaalse naise puhul. See on suuresti kooskõlas kaasaegsete arusaamadega “uuest mehelikkusest” ja “uuest naiselikkusest”, mis integreeruvad endas traditsiooniliselt nii meeste kui naistele omistatud rolle.

Samas võib panna tähele kaks asja. Esimene, nii meeste kui naiste vastuste puhul keskmine hinnang Ekspressiivsuse faktoris oli mõnevõrra kõrgem ideaalse naise ettekujutamisel ja keskmine hinnang Instrumentaalsuse faktoris oli mõnevõrra kõrgem ideaalse mehe ettekujutamisel, kuid mõlemad faktorid olid pigem soovitavad faktorite keskmiste järgi. Teine,

kui vaadata esimest faktorit meeste vastuste puhul, see sisaldas rohkem väiteid BSRI naiselikkuse skaalast võrreldes naiste vastustega ning sisaldas väidet “feminiine”. Siinkohal erilist tähelepanu väärib meeste Ekspressiivsuse faktor ideaalset naist hindamisel: see sisaldas positiivselt seotud väidet “feminiine” ja negatiivselt seotud väidet “maskuliine”. Antud tulemus võib viidata ühedimensionaalsuse lähenemisele ehk mõeldes ideaalsest naisest mehed justkui vaatasid naiselikkust ja meheliikkust kui ühe dimensiooni erinevad otsad. Sellest võib järeldada, et minu valimis mehed mõtlesid mõnevõrra rohkem stereotüüpsetest kategooriatest lähtuvalt kui naised. Antud tulemust, et mehed mõtlevad stereotüüpsemalt, ei saa üldistada kogu populatsioonile, sest see võis olla samamoodi tingitud ainult minu valimi eripärast ja meeste vastuste vähesusest. Näiteks Auster & Ohm (2000) uuringus oli vastupidine tendents, naised mõtselid naistest stereotüüpsemalt kui mehed.

Naiste faktorstruktuurid üldse ei sisaldanud väidet “feminiine”. Choi et al. (2008) said sarnase tulemuse, kuid ainult mehe kirjeldamise kontekstis: naiste vastusi analüüsid, väide “feminiine” ei kaasatud mehele soovitatavate omaduste hinnangutes teiste BSRI järgi naiselike iseloomujoontega ehk “feminiine” ei olnud meeste soovitatav tunnus.

Kui natukene analüüsida BSRI väited eraldi, siis võib panna tähele, et väide “agressiivsus” ei olnud seotud Instrumentaalsuse faktoriga (BSRI järgi meheliikkuse skaalaga). Ideaalset naist kirjeldamisel nii mehed kui naised olid ühel meelel, et see on pigem ebasoovitav iseloomujoon. Ideaalset meest kirjeldamisel naiste vastuste puhul antud väide oli negatiivselt seotud Ekspressiivsuse faktoriga, aga meeste vastuste puhul see ei sattunud lühendatud faktorstruktuuri, mis viitab sellele, et see ei olnud piisavalt oluline ideaalse mehe kirjeldamisel.

BSRI skaala naiselikkuse väidetega on üldiselt keerulisem lugu, selle skaala väited ei näidanud sellist stabiilset soetust kui BSRI meheliikkuse skaala väited. Kuigi meeste vastuste puhul Ekspressiivsuse faktor koosnes enamasti BSRI järgi naiselikest väidetest, naise vastuste puhul ainult pooled Ekspressiivsuse faktori väited olid “naiselikud”, ülejäänud väited olid neutraalsed BSRI järgi. Veelgi enam nii mehed kui naised pidasid ideaalsele naisele ebasoovitavaks väite “hõlpsasti petetav” ja ideaalsele mehele ebasoovitavaks väite “lapselik”. Lisaks mehed pidasid ideaalsele mehele ebasoovitavaks väite “kergesti meelitav” ja naised väite “hõlpsasti petetav”. Kõik need väited BSRI järgi asuvad naiselikkuse skaalal. Ka teistes uuringutes pannakse tähele, et BSRI naiselikkusele skaala sisaldab mitu väidet negatiivse konnotatsiooniga (Harris, 1994). Lisaks Holt & Ellis (1998) on leidnud, et väited “truu” ja “lapselik” ei olnud statistiliselt olulised kui võrrelda nende soovitatavust meestele ja naistele.

Samal ajal Mehelikkuse skaalal negatiivseid väiteid peaaegu ei ole, ainukeseks pigem negatiivseks väiteks võib pidada väite “agressiivne” (seda peegeldab ka minu uuring), kuigi ka agressiivsuse negatiivne ja positiivne tähendus võib sõltuda kontekstist. Näiteks teatud agressiooni väljendamine spordivõistlustel vahel võib olla peetud isegi soovitatavaks, kuid kellegi solvamine või füüsiline vägistamine on tavaliselt pigem vastuvõetamatu.

Kui vaadata üldisemalt siis minu tulemus, et faktorid ideaalse mehe ja ideaalse naise kirjeldamisel osutusid suhteliselt sarnasteks, on kooskõlas ka mitu teise uuringuga. Auster & Ohm (2000) leidsid, et nii mees- kui naissoost vastajad, hinnates BSRI väiteid olulisust endale, ideaaljuhul soovisid suhteliselt sarnaseid iseloomujooni, mis oli kombinatsioon BSRI nii mehelikest kui ka naiselikest omadustest. Street et al. (1995) uuringus naissoost osalejate ideaalse mehe ja ideaalse naise eelistused koosnesid mehelike ja naiselike omaduste segust. Meessoost vastajate eelistused ideaalse naise kohta olid ka kombineeritud mehelikest ja naiselikest omadustest, kuid meeste ettekujutus ideaalsest mehest oli mõnevõrra kallutatud pigem mehelikkuse poole.

Soorolli mõju ideaalse mehe ja ideaalse naise tajumisele

Minu andmete järgi inimese algne traditsioonilisem sooroll eriti ei mõjutanud seda, kuivõrd naiselikeks või mehelikeks peetakse ideaalseid mehi ja naisi. Ainuke erinevus oli selles, et traditsioonilise meheliku soorolliga inimesed (nii mehed kui naised) hindasid ideaalset meest vähem naiselikuna kui androgüünsed inimesed. Linder et al. (1995) uuringus oli leitud, et inimestele traditsioonilise soorolliga olid vähem atraktiivsed mehelikud naised ja naiselikud mehed. Samas minu valimis mehelikud naised ei tundunud vähem vastuvõetuna traditsioonilise soorolliga inimeste seas. Richardson et al. (1980) kirjutavad selle kohta, et näib olevat, et traditsiooniliste soorolliga inimesed aktsepteerivad rohkem naiste mehelikkust kui meeste naiselikkust, kuid see ei seleta minu andmete puhul ka meheliku soorolliga naiste madalamat hinnangut. Üldjuhul sooroll võis mõnel määral seletada antud erinevust, kuid see võis olla vabalt tingitud ka valimi eripärast või meetodi iseenda sobivusest. Fernández & Coelleo (2010) korraldasid uuringu, kus kontrollisid kuivõrd ühtlaselt laialt kasutatud BSRI ja PAQ identifitseerivad inimeste soorolli. Nad leidsid, et kahe küsimustiku lahkevuste tase inimeste nelja tüüpi klassifitseerimisel oli liiga suur, et nad võiks teineteist asendada, mis paneb küsimuse alla nende sobivust sootüüpi määramisele, sest võib tekkida palju vale positiivseid ja vale negatiivseid tulemusi.

Lisaks sellele leidsin, et androgüünsed inimesed peaaegu kõikidel juhtudel kippusid hindama mehelikkuse/naiselikkuse olulisust kõrgemalt kui eristamata soorolliga inimesed. Antud tulemus tundub suhteliselt loogilisena, kuna androgüünsus eeldab kõrget skoori nii mehelikkuse kui naiselikkuse skaalal, aga eristamata soorolliga inimesel mõlemad skoorid on pigem madalad ehk inimesel ei ole välja kujunenud soorollide skeeme.

Kui rääkida üldisemalt, siis meheliku ja naiseliku soorolliga, ning paljudel juhtudel iga soorollitüübiga, inimeste hinnangutes puudus statistiliselt oluline erinevus. Antud tulemus viitab sellele, et naised ja mehed hindasid mehelike ja naiselike iseloomujooni suhteliselt sarnaselt ehk pidasid neid olulisteks nii meeste kui naiste jaoks. See olukord pakub huvitavat vaadet, sest ei klapi kokku teiste uuringutega, mis olid korraldatud tegelikult juba kaua aega tagasi. Järelikult antud tulemus võib viidata sellele, et aja jooksul meeste ja naiste arusaamad on muutunud, kuid tuleb arvestada sellega, et tulemusi võisid mõjutada valimi omadused, juba mainitud kasutatud klassifitseerimise sobivus või BSRI enda valiidsus.

Uuringu piirangud

Antud uuringu tulemuste interpreteerimisel tuleb arvestada selle metodoloogiliste piirangutega. Esiteks, valim koosnes enamasti noortest tudengitest, mis takistab üldistamist kogu populatsioonile. Tudengite valimeid on pikka aega kritiseeritud, et neil puudub demograafiline mitmekesisus ja et nad esindavad pigem hiliseid noorukeid kui täiskasvanuid, eriti hoiakute ja identiteedi kujunemise osas (Levant et al., 2015). Teiseks, valimi väike suurus ja kallutatus naiste poole seab kahtsule alla tulemuste statistilist tugevust, eriti meeste puhul. Kolmandaks piiranguks on BSRI valiidsus. Fernández & Coelleo (2010) väga hästi võtsid kokku BSRI metodoloogilisi probleeme:

Tuleb konstateerida, et mehelikkus/instrumentaalsus ja naiselikkus/ekspressiivsus ei paista siiski olevat isegi minimaalselt täpselt määratletud. Tegelikult ei põhinenud 20. sajandi esimesel poolel loodud skaalad mitte teorial, vaid pigem empiirilisel arutlusel: kõik meeste ja naiste poolt erinevalt valitud väited said hiljem mehelikkuse (M) ja naiselikkuse (F) skaalde osaks. Siit leiame selle probleemide ühe võimaliku põhjuse. Sajandi teisel poolel uskusid teatud autorid, et nad leidsid instrumentaalsuse ja ekspressiivsuse mõistete taga vajaliku teooria, mida nad püüdsid realiseerida nn uute M- ja F-skaalade kujul. Nagu on rõhutatud, need terminid liiga mitmetähenduslikud, et olla heade hindamisvahendite aluseks. (p. 1007)

Kui uurida edaspidi mehelikkuse ja naiselikkuse konstrukte, siis tulevastest uuringutes tuleks pöörata rohkem tähelepanu valimi esinduslikkusele ja kasutada (või hoopis luua) kaasaegsemaid mõõtmeid, mis võtaks arvesse mehelikkuse ja naiselikkuse keerukust ja multidimensionaalsust. Aga kui edaspidi keskenduda ideaalse mehe ja naise tajumisele, siis oleks huvitav korraldada kvalitatiivne uuring, mis annaks rohkem vabadust, kui BSRI iseloomujoonte loetelu.

KOKKUVÕTE

Hinnates BSRI väidete sobivust ideaalse mehe ja ideaalse naiste kirjeldamiseks, meeste ja naiste vastuste puhul tekkisid suhteliselt sarnased faktorstruktuurid, mis kõik koosnesid kolmest faktorist: “Ekspressiivsus”, “Instrumentaalsus” ja “Ebasoovitavus”. Nii meeste kui naiste arvates Ekspressiivsuse ja Instrumentaalsuse faktorid osutusid soovitavaks, mis viitab sellele, et tänapäeva Eesti ühiskonnas ideaalne mees ja ideaalne naine intergreerivad endas traditsiooniliselt mehelike ja naiselike omadusi. Kuigi mõlemad faktorid olid soovitavad, nii meeste kui naiste vastuste puhul keskmine hinnang Ekspressiivsuse faktoris oli mõnevõrra kõrgem ideaalse naise ettekujutamisel ja keskmine hinnang Instrumentaalsuse faktoris oli mõnevõrra kõrgem ideaalse mehe ettekujutamisel.

Kui vaadelda kuivõrd inimesed traditsioonilise soorolliga hindavad ideaalse mehe ja ideaalse naise mehelikkust/naiselikkust traditsioonilisest arusaamast lähtuvalt, siis väga suuri erinevusi seal ei olnud. Võib eraldi tuua, et androgüünsed inimesed kippusid hindama mehelikkust/naiselikkust kõrgemalt kui eristamata soorolliga inimesed ja et meheliku soorolliga inimesed hindasid ideaalse mehe naiselikkust mõnevõrra madalamalt kui androgüünsed inimesed. Antud tulemusi võis mingil määral mõjutada sooroll, kuid vabalt ka valimi eripära või BSRI metodoloogilised probleemid.

BSRI on juba vananenud ja ei peegelda mehelikkuse ja naiselikkuse konstruktide keerukust, seega selle küsimustiku kasutamine, eriti selle klassikalisel viisil, võib tuua segadust. Käesolev uuring on üks tõestusest sellele, et vana lähenemisviis soorollide käsitlustele vajab ümbervaatamist. Samas uuring pakub huvitavat vaadet sellele, kuidas tänapäeva Eestis tajutakse ideaalset naist ja ideaalset meest.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aavik, T. (2006, Märts 4). *Mehelikkus või naiselikkus?* Postimees.
<https://www.postimees.ee/1531205/mehelikkus-voi-naiselikkus>
- Auster, C. J., & Ohm, S. C. (2000). Masculinity and femininity in contemporary American society: A reevaluation using the Bem Sex-Role Inventory. *Sex Roles: A Journal of Research*, 43, 499–528. <https://doi.org/10.1023/A:1007119516728>
- Ballard-Reisch, D., & Elton, M. (1992). Gender orientation and the Bem Sex Role Inventory: A psychological construct revisited. *Sex Roles*, 27, 291–306.
<https://doi.org/10.1007/BF00289930>
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354–364. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.88.4.354>
- Bem, S. L. (1982). Gender schema theory and self-schema theory compared: A comment on Markus, Crane, Bernstein, and Siladi's 'Self-schemas and gender.'. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(6), 1192–1194. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.6.1192>
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155–162. <https://doi.org/10.1037/h0036215>
- Bernard, L. C. (1981). The multidimensional aspects of masculinity-femininity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(4), 797–802. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.41.4.797>
- Beynon, J. (2002). *Masculinities and culture*. Open University.
- Budgeon, S. (2014). The Dynamics of Gender Hegemony: Femininities, Masculinities and Social Change. *Sociology*, 48(2), 317–334.
<https://doi.org/10.1177/0038038513490358>
- Colley, A., Mulhern, G., Maltby, J., & Wood, A. M. (2009). The short form BSRI: Instrumentality, expressiveness and gender associations among a United Kingdom sample. *Personality and Individual Differences*, 46(3), 384–387.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.11.005>

- Connell, R. (2014). The study of masculinities. *Qualitative Research Journal*, *14*(1), 5–15.
<https://doi.org/10.1108/QRJ-03-2014-0006>
- Choi, N., Fuqua, D. R., & Newman, J. L. (2008). The Bem Sex-Role Inventory. *Educational and Psychological Measurement*, *68*(5), 881–900.
<https://doi.org/10.1177/0013164408315267>
- Choi, N., & Fuqua, D. R. (2003). The Structure of the Bem Sex Role Inventory: A Summary Report of 23 Validation Studies. *Educational and Psychological Measurement*, *63*(5), 872–887. <https://doi.org/10.1177/0013164403258235>
- Diekman, A. B., & Eagly, A. H. (2000). Stereotypes as Dynamic Constructs: Women and Men of the Past, Present, and Future. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *26*(10), 1171–1188. <https://doi.org/10.1177/0146167200262001>
- Fernández, J., & Coelleo, M. T. (2010). Do the BSRI and PAQ Really Measure Masculinity and Femininity? *The Spanish Journal of Psychology*, *13*(2), 1000–1009.
<https://doi.org/10.1017/s113874160000264x>
- Harris, A. C. (1994). Ethnicity as a determinant of sex role identity: A replication study of item selection for the Bem Sex Role Inventory. *Sex Roles*, *31*, 241–273.
<https://doi.org/10.1007/bf01547717>
- Holt, C.L., & Ellis, J.B. (1998). Assessing the Current Validity of the Bem Sex-Role Inventory. *Sex Roles* *39*, 929–941. <https://doi.org/10.1023/A:1018836923919>
- Itulua-Abumere, F. (2013). Understanding Men and Masculinity in Modern Society. *Open Journal of Social Science Research*, *1*(2), 42-45.
<https://doi.org/10.12966/ojsr.05.05.2013>
- Komarovsky, M., & Mayer, E. R. (1984). Consistency of Female Gender Attitudes: A Research Note. *Social Forces*, *62*(4), 1020–1025. <https://doi.org/10.1093/sf/62.4.1020>
- Levant, R. F., Hall, R. J., Weigold, I. K., & McCurdy, E. R. (2015). Construct distinctiveness and variance composition of multi-dimensional instruments: Three short-form masculinity measures. *Journal of Counseling Psychology*, *62*(3), 488–502.
<https://doi.org/10.1037/cou0000092>

- Lindner, M. A., Ryckman, R. M., Gold, J. A., & Stone, W. F. (1995). Traditional vs. nontraditional women and men's perceptions of the personalities and physiques of ideal women and men. *Sex Roles*, 32, 675–690. <https://doi.org/10.1007/bf01544218>
- Menéndez-Aller, Á., Montes-Álvarez, P., Postigo, Álvaro, González-Nuevo, C., García-Fernández, J., Cuesta, M., & García-Cueto, E. (2022). Masculinity and Femininity: A multidimensional approach. *Anales de Psicología / Annals of Psychology*, 38(2), 347–354. <https://doi.org/10.6018/analesps.481821>
- Orlofsky, J. L. (1982). Psychological androgyny, sex-typing, and sex-role ideology as predictors of male-female interpersonal attraction. *Sex Roles*, 8(10), 1057–1073. <https://doi.org/10.1007/bf00291000>
- Owen, J. (2010). Assessing the Factor Structures of the 55- and 22-Item Versions of the Conformity to Masculine Norms Inventory. *American Journal of Men's Health*, 5(2), 118–128. <https://doi.org/10.1177/1557988310363817>
- Parker, R. (2009). Sexuality, culture and society: Shifting paradigms in sexuality research. *Culture, Health & Sexuality*, 11(3), 251–266. <https://doi.org/10.1080/13691050701606941>
- Pedhazur, E. J., & Tetenbaum, T. J. (1979). Bem Sex Role Inventory: A theoretical and methodological critique. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(6), 996–1016. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.6.996>
- Richardson, D., Bernstein, S., & Hendrick, C. (1980). Deviations from Conventional Sex-Role Behavior: Effect of Perceivers' Sex-Role Attitudes on Attraction. *Basic and Applied Social Psychology*, 1(4), 351–355. https://doi.org/10.1207/s15324834basp0104_6
- Scher, D. (1984). Sex-role contradictions: Self-perceptions and ideal perceptions. *Sex Roles*, 10, 651–656. <https://doi.org/10.1007/bf00287272>
- Soo, K., & Kutsar, D. (2012). Mehelikkuse tüpiseerimine noormeeste enesehinnangute, soorolliga rahulolu ja seksuaalkäitumise järgi. *Ariadne Lõng*, 1(2), 19-34.
- Street, S., Kimmel, E. B., & Kromrey, J. D. (1995). Revisiting university student gender role perceptions. *Sex Roles*, 33(3-4), 183–201. <https://doi.org/10.1007/bf01544610>

- Twenge, J. (1997). Changes in masculine and feminine traits over time: A meta-analysis. *Sex Roles, 36*, 305–325. <https://doi.org/10.1007/BF02766650>
- Wilcox, C., & Francis, L. J. (1997). Beyond gender stereotyping: Examining the validity of the BEM sex-role inventory among 16- to 19-year old females in England. *Personality and Individual Differences, 23*(1), 9–13. [https://doi.org/10.1016/s0191-8869\(97\)00026-3](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(97)00026-3)
- Zwick, W. R., & Velicer, W. F. (1986). Comparison of five rules for determining the number of components to retain. *Psychological Bulletin, 99*(3), 432–442. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.99.3.432>

Käesolevaga kinnitan, et olen korrekselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Darina-Eisal Kononova